

HR-1996-54-B - Rt-1996-731

INSTANS:	Høyesterett - Kjennelse.
DATO:	1996-05-28
DOKNR/PUBLISERT:	HR-1996-54-B - Rt-1996-731
STIKKORD:	Strafferett. Ærekrenkelse.
SAMMENDRAG:	Tre utsagn ble mortifisert. Utsagnene inneholdt momenter som ikke var relevante for mer generelle sider av en kjent politikers virksomhet. Uttalelser om rekkevidden av den rettsstridsreservasjon som må innfortolkes i strl. § 253 om mortifikasjon av ærekrenkende utsagn. Den som tar til motmæle mot kritikk mister ikke derved den beskyttelse mot integritetskrenkelser som ligger i bestemmelsene om ærekrenkelse. Det er heller ikke avgjørende for rettsstridsvurderingen at den krenkede fikk anledning til å imøtegå beskyldningene.
SAKSGANG:	Oslo byrett - Høyesterett HR-1996-54-B, privat straffesak snr 252/1995.
PARTER:	1) Gard U Sandvig 2) Kåre Valebrokk 3) Dagens Næringsliv AS (Advokat Cato Schiøtz) mot Henning Holstad (Advokat Per Danielsen).
FORFATTER:	Skåre, Lund, Coward, Tjomsland, Christiansen.

Saken gjelder spørsmålet om rekkevidden i det konkrete

Side 732

tilfelle av den rettsstridsreservasjon som må innfortolkes i straffeloven § 253 om mortifikasjon av ærekrenkende utsagn.

Bakgrunnen for saken er en artikkel i Dagens Næringsliv for 26 februar 1992, skrevet av journalist Gard U Sandvig. Den hadde overskriften "Til sak mot Holstad" og hadde som utgangspunkt at Eirik Strand som hadde vært sjåfør i Tiny Budbiler, hadde politianmeldt Henning Holstad som leder Tinyselskapene. I artikkelen sier Strand at Holstad hadde ført ham bak lyset ved ikke å sørge for - slik som han skulle ha lovet - at Regnskapssystemer AS utarbeidet selvangivelse for Strand for 1990. Dette skulle ha ført til at Strand ble skjønnsignet med et betydelig beløp. På samme side og ved siden av den nevnte artikkel, tok Holstad i et intervju under overskriften "Tinysjefen slår tilbake" til motmæle mot disse uttalelser.

Holstad og Regnskapssystemer AS tok 24 mars 1992 ut stevning ved Oslo byrett med påstand om mortifikasjon av fem utsagn i artikkelen - under hovedforhandlingen ble påstanden redusert til å gjelde fire. Det ble dessuten lagt ned påstand om oppreisning. Stevningen var rettet mot Eirik Strand, journalist Gard U Sandvig, redaktør Kåre Valebrokk og Dagens Næringsliv AS. Oslo byrett avsa 8 juni 1995 dom som for så vidt gjelder søksmålet fra Henning Holstad, hadde slik domsslutning:

1. Følgende utsagn gjengitt i Dagens Næringsliv den 26. februar 1992 kjennes døde og maktesløse: - Holstad har ført meg bak lyset, og jeg har engasjert advokat.- - Jeg har fått en restskatt på 164000 kroner for 1990, og det fordi Holstad ikke sendte inn selvangivelsen min, som han flere ganger lovet han skulle gjøre.- - Jeg ble flere ganger lovet at Regnskapssystemer A/S, som fører regnskapene for Tinyselskapene, skulle sørge for at skattemyndighetene fikk min selvangivelse for 1990.-
2. Gard U. Sandvig, Kåre Valebrokk, Dagens Næringsliv A/S og Eirik Strand frifinnes for kravet om mortifikasjon påstandens post 1.4.
3. Eirik Strand tilpliktes å betale oppreisning til Henning Holstad innen 2 - to - uker fra forkynnelsen av denne dom med kr. 5000,- - kronerfemtusen 00/100 -.
4. Gard U. Sandvig, Kåre Valebrokk og Dagens Næringsliv A/S frifinnes for krav om oppreisning.

5. Partene bærer hver sine saksomkostninger."

Sandvig, Valebrokk og Dagens Næringsliv AS har påanket dommen til Høyesterett for så vidt Henning Holstad hadde fått dom for mortifikasjon av de tre utsagn som er nevnt i dommen. Anken gjelder lovanvendelsen og saksbehandlingen, idet domsgrunnene hevdes å være mangelfulle. Henning Holstad har påanket dommen til Eidsivating lagmannsrett fordi han ikke er tilkjent oppreisning fra Sandvig, Valebrokk og Dagens Næringsliv AS. Den sistnevnte anke er stilt i bero i påvente av avgjørelsen i nærværende ankesak.

De ankende parter - Sandvig, Valebrokk og Dagens Næringsliv AS - har i det vesentlige anført:

Byretten har funnet at de utsagn anken gjelder ikke var rettsstridige i forhold til straffeloven § 247, og de ankende parter er derfor frifunnet

Side 733

for oppreisning. Byretten har imidlertid funnet at det forelå rettsstrid i forhold til spørsmålet om mortifikasjon, d v s at byretten anvendte en annen terskel i denne forbindelse enn i forhold til § 247. Dette er feil lovanvendelse - rettsstridsvurderingen må bli den samme i begge relasjoner. Under en hver omstendighet kan utsagnene ikke anses rettsstridige i forhold til § 253.

De ankende parter mener det må legges vekt på at Holstad mange ganger har vært i medias søkelys som politiker og forretningsmann. Han er medlem av Fremskrittspartiet og har tillitsverv i partiets Osloavdeling. Han har stått bak flere selskaper som er gått konkurs, og andre selskaper som Holstad står bak, er kjennetegnet ved uryddige regnskaper og konflikter med de ansatte og ligningsmyndighetene. Det var rimelig at pressen viste interesse for Holstads virksomhet. Dette er forhold som må trekkes inn i en rettsstridsvurdering.

Når det gjelder Eirik Strand var han - som de øvrige sjåførere i selskapet - ikke ansatt; han skulle utføre arbeidet som kontraktør. Skattemyndighetene har imidlertid nektet å registrere sjåførene som selvstendig næringsdrivende. Holstad har like fullt trukket Strand - og andre sjåførere - for merverdiavgift og skatt. Trekkbeløpene er ikke innbetalt til skattemyndighetene. Holstads bruk av trekkmidlene til egne formål er nevnt i artikkelen, men Holstad har av forståelige grunner ikke krevd mortifikasjon av det som ble skrevet om dette.

Den aktuelle artikkel må også sees i sammenheng med at skattemyndighetene 13 dager tidligere hadde tatt beslag i regnskapsdokumentene vedrørende Tinyselskapene. I rettsstridsvurderingen har det dessuten betydning at Holstad etter dette beslaget reagerte meget skarpt. Han bidro på denne måten til mediafokuseringen.

Dessuten har det betydning at oppslaget i Dagens Næringsliv var nøkternt. Utsagn 2 og 3 gjelder påståtte kontraktsbrudd, og de kan isolert sett ikke regnes som beskyldninger i forhold til § 247. Det som gjør at utsagnene kan anses injurierende, er utsagn 1 om at Strand er ført bak lyset. Lest i sammenheng innebærer dette at Holstad beskyldes for manglende hederlighet eller troverdighet. Det dreier seg om en meningsytring om dette som under enhver omstendighet ikke er grovt injurierende. Dessuten fikk Holstad anledning til å komme til orde.

En gjennomgåelse av rettspraksis fra de seneste årene viser at rettsstridsvurderinger har fått stadig sterkere plass ved anvendelsen av § 253, og listen over momenter som er relevante er blitt mer omfattende. Man finner i rettspraksis intet holdepunkt for at rettsstridsvurderingen i forhold til § 253 kan falle annerledes ut enn i forhold til § 247.

Artikkel 10 i Den europeiske menneskerettighetskonvensjon har betydning for vurderingen. Både hensynet til pressens kritiske funksjon og dens mulighet for å gjengi kritiske bemerkninger fra andre, taler for at adgangen til mortifikasjon ikke bør være omfattende.

Blir de ankende parter frifunnet, bør frifinnelsen også gjelde Eirik Strand selv om han ikke har anket.

De ankende parter har nedlagt slik påstand:

"Prinsipalt: Journalist Gard U. Sandvig, redaktør Kåre Valebrokk og Dagens Næringsliv AS frifinnes.

Side 734

Subsidiært: Byrettens dom oppheves forsåvidt gjelder søksmålet fra Henning Holstad, jf slutningens pkt 1 og 5.

I alle tilfeller: Gard U. Sandvig, Kåre Valebrokk og Dagens Næringsliv AS tilkjennes sakens omkostninger for Oslo byrett og Høyesterett."

Ankemotparten, Henning Holstad, har i det vesentlige anført:

Ved vurderingen av beskyldningens grovhet må det legges vekt på opplysningen i intervjuet om at Strand hadde gått til politianmeldelse mot Holstad. Det antydes at flere sjåførere kunne komme til å gjøre det samme. Herved søkes det understreket at dette er en alvorlig sak.

De ankende parters anførsler om Holstads virksomhet og forholdet til skattemyndighetene er uten betydning for rettsstridsspørsmålet, og disse anførsler bygger dessuten i stor grad på en misvisende eller fordreiet faktisk fremstilling. De revisorerklæringer som er trukket inn av de ankende parter, er til dels betydelig eldre enn artikkelen, dels gjelder de forhold som er tatt opp flere år senere. Beslaget av regnskapsdokumenter ca 14 dager før artikkelen kan anses som relevant i en rettsstridsvurdering, men dette har liten vekt. Under enhver omstendighet har det ingen betydning om Holstad i enkelte henseender skulle ha foretatt seg noe som kan kritiseres ham. Det åpnes ikke derved noen alminnelig adgang til å beskyld ham for forhold som han ikke har noe ansvar for. Heller ikke den omstendighet at han tok til motmæle og eventuelt derved bidro til å skape blest om sin egen person, tilsier et slikt resultat. Den omstendighet at han fikk gi uttrykk for sitt eget syn kunne ha betydning hvis han derved nøytraliserte de ærekrenkende utsagn, men dette er ikke tilfelle her. Enkelte av de momenter som er trukket inn av de ankende parter er for øvrig uten betydning ved en rettsstridsvurdering, men de kan ha betydning ved utmåling av oppreisning, jf skadeserstatningsloven § 3-6.

Byretten er med rette kommet til at utsagnene kan mortifiseres. Det er ikke tale om meningsytringer av slik karakter at det er grunnlag for å frifinne av hensyn til ytringsfriheten. Korirkjennelsene Rt-1994-506 og Rt-1994-518 representerer et eksempel på at rettsstridsreservasjonen er benyttet selv om det ikke var tale om en typisk meningsytring, men dette er særtilfeller, og kjennelsene kan ikke få betydning her. Også den enkeltes rett til personlig frihet og integritet er beskyttet av menneskerettighetskonvensjonene, og ved fastsetting av ytringsfrihetens grenser må man finne en rimelig balanse i forhold til ytringsfriheten.

Det er mortifikasjonsspørsmålet som er gjenstand for prøving i Høyesterett. Spørsmålet om det foreligger rettsstridig overtredelse av straffeloven § 247 og grunnlag for å kreve oppreisning etter erstatningsloven, er et spørsmål som vil bli prøvet av lagmannsretten. Ankemotparten er imidlertid prinsipielt enig i at rettsstridsgrensen kan bli trukket ulikt i de to sammenhenger.

En eventuell frifinnelse av de ankende parter betyr ikke at også Eirik Strand må frifinnes. Straffeprosessloven § 342 tredje ledd kan ikke ha betydning i et tilfelle som dette fordi Strands personlige forhold må ha betydning for mortifikasjonsadgangen.

Ankemotparten har nedlagt slik påstand:

Side 735

- "1. Anken forkastes.
2. De ankende parter tilpliktes in solidum å betale ankemotpartens saksomkostninger for Oslo byrett og Høyesterett."

Jeg er kommet til at anken må forkastes og vil bemerke:

I en rekke dommer har Høyesterett lagt til grunn at et utsagn som inneholder en ærekrenkelse ikke kan kreves mortifisert dersom utsagnet ikke kan anses rettsstridig. I de dommer dette gjelder, er løsningen begrunnet i hensynet til ytringsfriheten. Jeg viser for så vidt til Rt-1990-257 (Hagen) med henvisning til tidligere dommer, Rt-1991-1069 (MS-bladet) hvor det vises til at det må gjelde en utstrakt ytringsfrihet "i den alminnelige samfunnsdebatt om faglige og vitenskapelige spørsmål", og Rt-1993-537 (Bratholm) hvor det vises til at debatten gjaldt et "viktig samfunnsanliggende".

Problemstillingen er berørt også i blant annet Rt-1994-50 (Holstad) og Rt-1994-174 (Blichfeldt) hvor rettsstridsreservasjon ikke kom til anvendelse fordi utsagnene rettet seg mot vedkommendes moral og hederlighet og personvern hensyn tilsa at det ble sanksjonert mot utsagnene.

Det er det samme utgangspunkt man finner i Rt-1994-506 (Korir) hvor førstvoterende beskriver rettstilstanden slik:

"Særlig ved tilspissede utsagn i politisk debatt og annen debatt om samfunnsspørsmål eller faglige spørsmål vil hensynet til ytringsfriheten veie tungt. De avveininger som i rettspraksis er foretatt på disse områder mellom hensynet til ytringsfriheten og hensynet til den krenkede, har som resultat at det bør være et visst spillerom for uttalelser med krenkende innhold, men at det normalt vil måtte trekkes en grense ved utsagn som går på den enkeltes hederlighet eller motiver, Rt-1993-537 side 543 ."

Korirsaken gjaldt ikke meningsytringer, men opplysninger om konkrete faktiske forhold, og "opplysninger som dessuten nettopp gjelder en persons hederlighet og pålitelighet". På den annen side hadde i dette tilfellet personens hederlighet en direkte betydning for vurderingen av utsagn han hadde kommet med - utsagn som var selve kjernen i den diskusjon som ble ført. Førstvoterende kunne ikke se at den rettspraksis som forelå, ga særlig veiledning, men kom til at rettsstridsreservasjonen "i særlige tilfelle" må gjelde også for uriktige rent faktiske opplysninger. Om den konkrete bedømmelse uttalte førstvoterende blant annet:

"Slik den faktiske situasjon beskrives av de ankende parter, var det et sentralt spørsmål av interesse for allmennheten om Korir virkelig opptrådte på vegne av de kenyanske myndigheter, eller om det forelå en ren Køpenickiade. Det var under disse forutsetninger helt legitimt når pressen fant frem til og offentliggjorde opplysninger som kunne belyse dette spørsmål. I en slik situasjon må man etter mitt syn akseptere visse uriktigheter og unøyaktigheter også om personlige forhold uten at grensen mot det rettsstridige dermed anses overskredet. Forutsetningen er imidlertid at det dreier seg om opplysninger som er relevante for det spørsmål som skal vurderes."

Lagmannsrettens dom ble etter dette opphevet fordi rettsstridsspørsmålet skulle ha vært vurdert. Når det gjelder rekkevidden av kjennelsen er det grunn til å fremheve at det dreier seg om et særtilfelle hvor sammenhengen

Side 736

mellom Korirs politiske opptreden og de bakgrunnsopplysninger som saken direkte gjaldt, ble fremhevet som betydningsfull.

Den foreliggende sak gjelder utsagn om at Holstad hadde begått løftebrudd i forhold til en av sjåførene i Tiny Budbiler. Det hevdes videre at løftebruddet hadde fått store skattemessige konsekvenser for sjåførene. De utsagn det her gjelder må leses i sammenheng med det innledende utsagn om at Strand ble ført bak lyset. Slik sett blir det utsagn som gjelder Holstads troverdighet og ikke utelukkende påstander om kontraktsbrudd fra Holstads side. At utsagnene rammes av § 247 finner jeg ikke tvilsomt. Det er ikke ført sannhetsbevis for påstandene.

De ytringer det er tale om tilhører i utgangspunktet ikke den gruppe meningsytringer som det er grunn til å gjøre unntak for ved anvendelse av § 253 om mortifikasjon. De ankende parter har gjennom sine anførsler søkt å begrunne at offentliggjøring av intervjuet hadde stor allmenn interesse fordi Holstad var aktiv politiker og drev en virksomhet som hadde bragt ham i konflikt med skattemyndighetene, de ansatte og sin egen revisor. Jeg finner - i likhet med byretten - ikke grunn til å gå inn på de forhold som her er påberopt. Det som er tatt opp i intervjuet med Strand er under enhver omstendighet ikke relevant når det gjelder å belyse mer generelle og kanskje kritikkverdige sider ved Holstads virksomhet. Spørsmålet om kritikk av forretnings- og skattemessige forhold kan ha så stor allmenn interesse at usanne utsagn ikke kan mortifiseres, finner jeg ikke grunn til å gå inn på.

De ankende parter har også påpekt at Holstad har eksponert seg selv, blant annet ved en egen pressekonferanse etter at skattemyndighetene hadde tatt beslag i regnskapsdokumenter. Dette skjedde 13 dager før intervjuet med Strand. Jeg kan ikke se at dette er relevant for

rettsstrids spørsmålet. Også i denne forbindelse er det avgjørende at uenigheten mellom Strand og Holstad ikke har noen direkte sammenheng med de deler av Holstads forretningsvirksomhet som i andre sammenhenger har vært i medias søkelys. Det er for øvrig ikke slik at den som tar til motmæle mot kritikk derved mister den beskyttelse mot senere integritetskrenkelser som ligger i bestemmelsene om ærekrenkelser.

Heller ikke kan det være avgjørende for rettsstridsvurderingen at Holstad fikk anledning til å imøtegå beskyldningene. Jeg er enig med Holstad i at dette intervjuet ikke er egnet til å nøytralisere de uriktige utsagn i intervjuet med Strand.

Etter dette er min konklusjon at anken ikke kan føre fram.

I prosedyren for Høyesterett har partene tatt opp spørsmålet om rettsstridsvurderingen må føre til samme konklusjon i forhold til § 247 som til § 253. Spørsmålet er reist fordi byretten ikke anså beskyldningene som rettsstridige i forhold til § 247, og derfor ikke tilkjente oppreisning. Byretten anvendte altså en annen norm i spørsmålet om mortifikasjon. De ankende parter hevder at normen må være den samme i begge spørsmål og at byretten derfor har gjort en feil. Uttrykksmåten i enkelte høyesterettsdommer peker i retning av at man ikke har forutsatt noen differensiert rettsstridsvurdering, men spørsmålet synes ikke å ha vært nærmere overveid.

I den foreliggende sak har spørsmålet betydning for adgangen til å idømme oppreisning. Dette skal avgjøres i den anke som er fremmet for lagmannsretten, og jeg finner ikke grunn til å gå inn på spørsmålet.

Side 737

De ankende parter bør betale sakens omkostninger for Høyesterett, men jeg finner ikke grunn til å endre byrettens omkostningsavgjørelse. I omkostningsoppgaven er kravet for Høyesterett satt til kr 87.681 hvorav kr 2.681 er omkostninger. Omkostningsoppgaven legges til grunn.

Jeg stemmer for denne kjennelse:

Anken forkastes.

I saksomkostninger for Høyesterett betaler Gard U Sandvig, Kåre Valebrokk og Dagens Næringsliv AS i fellesskap til Henning Holstad 87 681 - åttisjutusensekshundreogåttien - kroner innen 2 -touker fra forkynnelsen av denne kjennelse.